

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

LUHUHI/THAFAMUHWE 2011

MARAGA: 80

TSHIFHINGA: awara 2½

Bammbiri ili li na masiatari a 20.

PFESESANI

Vhalani ndaela dzi tevhelaho nga vhuronwane ni sa athu u thoma u fhindula mbudziso:

1. Ni humbelwa uri ni vhale siatari ili nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso.

2. Ni songo didina nga u vhalala bammbiri lothe. Tolani siatari la Zwi re Ngomu ni swaye nomboro dza mbudziso dzo disendekaho kha bugu dze na guda niwaha uno.

3. Bammbiri heli li na KHETHEKANYO THARU:

KHETHEKANYO YA A: Vhurendi (30)

KHETHEKANYO YA B: Nganea (25)

KHETHEKANYO YA C: Dirama (25)

4. Fhindulani mbudziso THANU dzo fhelela: tharu kha KHETHEKANYO YA A, nthihi kha KHETHEKANYO YA B na nthihi kha KHETHEKANYO YA C nga ndila i tevhelaho:

- KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

ZWIRENDO ZWO RANDELWAHO: Fhindulani mbudziso MBILI.

TSHIRENDO TSHI SONGO RANDELWAHO: Fhindulani mbudziso NTHIHI.

- KHETHEKANYO YA B: NGANEA

Fhindulani mbudziso NTHIHI.

- KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI.

5. KUNANGELE KWA PHINDULO KHA KHETHEKANYO YA B (NGANEA) NA YA C (DIRAMA)

- Fhindulani mbudziso idzi ndapfu na pfufhi u bva kha nganea na dirama zwe na funzwa.

- Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI. Arali na fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA C. Arali na fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA C, ni fanela u fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA B.

Mutevhe wa u sedzulusa u do ni thusa.

6. VHULAPFU HA PHINDULO

- Vhulapfu ha phindulo ya mbudziso ndapfu kha vhurendi ndi maipfi a u bva kha 250 u ya kha 300.
- Vhulapfu ha phindulo ya mbudziso ndapfu kha nganea na kha dirama ndi maipfi a u bva kha 400 u ya kha 450.
- Vhulapfu ha phindulo ya mbudziso pfufhi kha vhu tshimbilelane na na maraga dzo nekedzwaho.

7. Tevhedzani ndaela dzo nekedzwaho mathomoni a khethekanyo inwe na inwe nga vhuronwane.

8. Nomborani phindulo dzaṅu kokotolo sa zwe mbudziso dza nomboriswa zwone kha bammbiri la mbudziso.

9. Thomani khethekanyo INWE na INWE kha siatari LISWA.

10. Nwalani nga vhudele, nahone zwi vhaleaho.

11. Ndangatshifhinga yo anganywaho:

- KHETHEKANYO YA A: minetse ya 40
- KHETHEKANYO YA B: minetse ya 55
- KHETHEKANYO YA C: minetse ya 55

ZWI RE NGOMU

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI		
Vhurendi ho randelwaho: Fhindulani mbudziso MBILI DZINWE NA DZINWE.		
NOMBORO	MBUDZISO	MARAGA
1. Vhungoho	Mbudziso ndapfu	10
KANA		
2. Ho nengiwa	Mbudziso pfufhi	10
KANA		
3. Demokirasi	Mbudziso pfufhi	10
KANA		
4. Vhutudzi ho difha maanda	Mbudziso pfufhi	10
NA		
Vhurendi vhu songo randelwaho: Fhindulani mbudziso NTHIHI		
5. Tshifhinga tsho tambiseaho	Mbudziso ndapfu	10
KANA		
6. Tshifhinga tsho tambiseaho	Mbudziso pfufhi	10
KHETHEKANYO YA B: NGANEA		
Fhindulani mbudziso NTHIHI.*		
7. <i>Tshi do lilwa</i>	Mbudziso ndapfu	25
KANA		
8. <i>Tshi do lilwa</i>	Mbudziso pfufhi	25
KANA		
9. <i>Bulayo lo talifhaho</i>	Mbudziso ndapfu	25
KANA		
10. <i>Bulayo lo talifhaho</i>	Mbudziso pfufhi	25
KANA		
11. <i>Mafeladambwa</i>	Mbudziso ndapfu	25
KANA		
12. <i>Mafeladambwa</i>	Mbudziso pfufhi	25
KHETHEKANYO YA C: DIRAMA		
Fhindulani mbudziso NTHIHI.*		
13. <i>Ha u tsa ndi ha u gonya</i>	Mbudziso ndapfu	25
KANA		
14. <i>Ha u tsa ndi ha u gonya</i>	Mbudziso pfufhi	25
KANA		
15. <i>Milomo ya nukala</i>	Mbudziso ndapfu	25
KANA		
16. <i>Milomo ya nukala</i>	Mbudziso pfufhi	25

***PFESANI: Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI.**

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Ivhani na vhuṭanzi ha uri no fhindula mbudziso dzoṭhe nga u vhea luswayo kha uyu mutevhe wa u sedzulusa:

KHETHEKANYO	MBUDZISO	TSHIVHALO TSHA MBUDZISO TSHO TEAHO	X
A: Vhurendi (Tshirendo tsho randelwaho)	1 – 4	2	
A: Vhurendi (Tshirendo tshi songo gudelwaho)	5 – 6	1	
B: Nganea (Mbudziso ndapfu kana mbudziso pfufhi)	7 – 12	1	
C: Dirama (Mbudziso ndapfu kana mbudziso pfufhi)	13 – 16	1	
*PFESESANI: Kha KHETHEKANYO YA B na ya C, fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI.			

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

Fhindulani mbudziso MBILI kha NNA dzo vhudziswaho.

VHURENDI HO RANDELWAHO/GUDELWAHO**MBUDZISO 1 (Mbudziso ndapfu)**

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane ni kone u fhindula mbudziso yo vhudziswaho.

VHUNGOHO – TA Ravhanga

- 1 Vhungoho ndi bako mukuvhatedzi
- 2 Ndi nguvho ya phila
- 3 I dzumbetshedzaho vhuthu ya vhu serisa
- 4 Fhasi ha magovha matswu ha dadamala
- 5 Vhuthu ha ima he dzi!
- 6 Vhungoho ndi murunzi wa tshinada
- 7 Murunzi u sa fhisi u sa rotholi
- 8 Ndi dzhahelo la hothe vhuthu
- 9 Ho xedza yothe ngelekanyo vhutshiloni
- 10 Vhuthu ho farwaho nga ndado.
- 11 Vhungoho ndi dzhahelo li sa wi
- 12 Naho mudalo u wa Noaxe
- 13 Ndi tombo li sa tseki
- 14 Nge mudzi walo wa shanduka munanga
- 15 Pharani dza dzithombo dza sunguvhela.
- 16 Vhungoho ndi tshiguru tshi sandwaho
- 17 Nga wa mbilu yo furaho tshimbevha
- 18 Nga u hanwani ha dzulela u thakha
- 19 Sa khali ya tshisese.
- 20 Vhungoho ndi musevhe u pfulaho zwihulu
- 21 U kundaho na diabololo u ima
- 22 Nga vhutulu ha sia la bulayo
- 23 Kha we ndilani a ima
- 24 A tshi lingedza u thivha mulambo nga tshanda.

Sengulusani zwishumiswa zwa mibvumo zwi tevhelaho ni tshi sumbedza uri zwi tutuwedza hani thalutshedzo ya tshirendo itshi:

- Asonentsi

- Alitharesheni
- Pfanapheledzo
- Onomatopia (maipfi a bviselaho khagala miungo ya zwithu na kuitele).

[10]

KANA

MBUDZISO 2 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

HO NENGIWA – WMR Sigwavhulimu

- 1 Madida mbilu, madida mbilu
- 2 Muri wa murunzi wo sikuwa
- 3 Venda lo alaiwa nga gole litswu
- 4 Duvha lo kovhela hu masiari.
- 5 Ri vhidzelela nnyi wee,
- 6 Ri pfiwa nga nnyi wee
- 7 Kha vhutungu vhungafha
- 8 Ho tsikaho shango la Venda.
- 9 Inwi zwinoni ni fhufhafhufhaho
- 10 Inwi miri na dzithavha
- 11 Na inwi milambo ni elelaho
- 12 No vhona mini, no pfa mini.
- 13 Ni a zwi divha na zwo waho
- 14 A no ngo zwi pfa naa zwa u xa ha mativha
- 15 Yawee, ro tangulwa
- 16 Khosikhulu muphuresidennde Vho PR Mphephu
- 17 Vho dzama.
- 18 Iwe duvha u nengeledzaho u tshi bva vhubvaduva.
- 19 Wo vha u hone muhali washu a tshi bva
- 20 Nazwino u hone wo mu vhona a tshi kovhela
- 21 A suvhela maswiswini a vhuhwi.
- 22 Zwa Mudzimu a zwi fhedzwi nga muthu
- 23 Ndi thai i si na mubuli
- 24 Lufu ndi lamidza la ndozwo
- 25 Lu godimisa vhahali na magoswi.

26	Ri na afhio maano?
27	Vhuthali hashu ndi vhufhio?
28	Dzinzambo dzashu dzi ngafhi?
29	Ri fhufhe nzarara ri pfuke mulavhu
30	Kha ri rudze mbilu ri zwi tangedze
31	Muhali vho ya vhuaweloni ha mirafho
32	Zwe vha shuma vho shuma
33	Ndi lone ifa lashu.

- 2.1 Topolani vese/mutaladzi une wa sumbedza uri zwivhuya zve vhathu vha vha vha tshi diphina ngazwo zwo fhela. (1)
- 2.2 Talutshedzani muhumbulo muhulwane wo faredzwaho nga vese 5 – 8 . (2)
- 2.3 Ndi figara-de ya muambo ye murendi a i shumisa kha vese 24? (1)
- 2.4 Murendi u vhona u dzama ha Vho PR Mphephu nga ndila-de? (2)
- 2.5 Vhudipfi ha murendi ndi vhufhio tshirendoni itshi? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 2.6 Ndi tshiga-de tsha vhurendi tshe murendi a tshi shumisa kha vese 12 na 15? Dovhani ni sumbedze mushumo watsho kha dzenedzo vese? (2)
- [10]

KANA

MBUDZISO 3 (Mbudzo pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudzo dzo disendekaho khatsho.

DEMOKIRASI – TZ Ramaliba

1	Iwe demokirasi
2	Wo disa mulalo kha vhatshena na kha maindia
3	Wa disa pfiriri kha Vhavenda
4	Nge vha si u divhe
5	Vhe iwe u hulisa vhana na vhasadzi
6	Khotsi a shanduka nwana
7	Hone zwi songo fanela
8	Iwe u muvhuya kha vhothe
9	Vha tou sa u divha

- 10 Iwe demokirasi
 11 Vhanzhi ngoho a vha u di
 12 Nge vha u edanyisa sa munna na musadzi
 13 Musadzi a vha munna
 14 Ayo ndi mazwifhi magagagaga
 15 Munna hu uri u do di dzula e munna
 16 Musadzi a dzula e musadzi
- 17 Iwe demokirasi
 18 Tsinde li di dzula li tsinde
 19 Tavhi la di dzula li tavhi
 20 Tsinde a li tikiwi nga tavhi
 21 Tavhi li bva tsindeni
 22 Musadzi na nwana ndi matavhi
 23 Zwiliwa matavhini zwi bva kha tsinde
 24 Tsinde ndi lone tshisima tsha zwiliwa
 25 Demokirasi ndi u ita zwo fanelaho u itwa nga muthu.
- 26 Demokirasi a si u ita zwine muthu a funa nga tshifhinga tshine a funa
 ngatsho
 27 Pfanelo ya muniwe i wanala ntha ha ya muniwe
 28 Muniwe na muniwe u na pfanelo dzawe
 29 Henefho hune a vha hone
 30 Khosi i do dzula i khosi
 31 Khotsi na ene u do dzula e khotsi
 32 Musadzi a dzula e musadzi
 33 Musadzi na ene a vha musadzi
 34 Khotsi u tea u dzula e kha ndinganyelo.

- 3.1 Topolani vese/mutaladzi une wa amba uri munna ndi ene ane a ita uri
 zwiliwa zwi vhe hone mudini. (1)
- 3.2 Talutshedzani muhumbulo muhulwane wo faredzwaho nga vese/mutaladzi
 17 – 21. (2)
- 3.3 Ndi figara-de ya muambo yo shumiswaho kha vese/mutaladzi 12? (1)
- 3.4 No sedza tshirendo itshi, ni vhona murendi a tshi dzhia demokirasi nga
 ndila-de? (2)
- 3.5 Vhudipfi ha murendi ndi vhufhio tshirendoni itshi? Khwaṭhisedzani. (2)
- 3.6 Ndi ṭhumano/ndungekanyo-de yo shumiswaho kha mitaladzi/vese 32 – 33?
 Muṇwali o i shumisela u bveledza muhumbulo ufhio? (2)

[10]

KANA

MBUDZISO 4 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

VHUTUDZI HO DIFHA MAANDA – NA Milubi

- 1 Yawee! Vhutudzi ha u rengisa mivhili
- 2 Vhana vhalā vhashu vhavhudivhudi
- 3 Vhalā vhe vha vha vhe na mapfura ndevheni
- 4 Vha vho ima fhala badani na zwibadwanani
- 5 Hone Thohoyandou na huriwe-vho
- 6 Vha bvula vha tana mivhili yavho vha si tsha shona
- 7 Nga ndala fhedzi-fhedzi
- 8 Zwe mulovha fhanu muno zwa vha zwi siho.
- 9 Vhoinwi vhana vhashu vha fhanu muno
- 10 No bebwaho na mvumbo
- 11 Mvumbo yo tokaho midzi fhasi
- 12 Midzi yanu yo tupulwa lini nahone nga nnyi?
- 13 Na sala ni tshi vho nga makengevheda
- 14 A sa fariho tshithu
- 15 A sa bikiho tshithu
- 16 Vhoinwi vhuhulwane na vhahuluhulu
- 17 Tshelede asiyo, i khou mona-mona phanda hanu
- 18 Takutshedzani
- 19 Ni tshimbile ndilani na zwidilanani
- 20 Sa gandakanda li no khura zwothe zwi re ndilani yalo
- 21 Na vhoinwi ni ralo ni tshi khurela kule
- 22 Hovhu vhusula ho shandukaho tshene
- 23 Tshene i vayaho, tshene ya tshithavhamisisi.
- 24 I no do ni vaya matshelo
- 25 Na vho do balelwa na u takusa u re wanu mulenzhe.

- 4.1 Topolani mutaladzi u sumbedzaho uri vhana avha vha itaho vhutudzi kale vho vha vha tshi pfesesa. (1)
- 4.2 Talutshedzani zwine mitaladzi/vese 1 – 8 dza amba zwone. (2)
- 4.3 Ndi figara-de ya muambo yo shumiswaho kha vese/mutaladzi 20. (1)
- 4.4 Murendi u vhona avha vhana vha rengisaho mivhili nga ndila-de? (2)
- 4.5 Vhudipfi ha murendi ndi vhufhio kha tshirendo itshi? (2)

- 4.6 Ndi tshiga-de tsha vhurendi tsho shumiswaho kha mitaladzi/vese 23, nahone murendi o tshi shumisa hu u itela u bveledza muhumbulo ufho?

(2)
[10]

NA

VHURENDI VHU SONGO GUDELWAHO/RANDELWAHO

MBUDZISO 5 (Mbudziso ndapfu)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

TSHIFHINGA TSHO TAMBISEAHO – TR Ratshitanga

- 1 Tshifhinga tsho tambiseaho tshi nga tsimu ya shubi
- 2 Yo ladzwaho nga mune wayo.
- 3 Tshi nga notshi yo hwalaho tshinda, i re nalani dza buvhi,
- 4 Ine u divhofholola afho a vha maanda ayo.
- 5 A zwo ngo fhambana na musadzi wa lunako,
- 6 O dodzaho tshifhatuwo tshawe midziru.
- 7 Zwa di nga lurere lwavhudi nga tshifhinga tsha tshifhango,
- 8 Kana mutali a khodaho matsilu.
- 9 Zwi kha di vha lula lwenzhe lwo fungwaho,
- 10 Lwe mune walwo a tiba nga tshirundu.
- 11 Vha loshaho izwi ndi vha vho fhurwaho,
- 12 Ngeno mbiluni dzavho vha tshi diita zwifhungu.
- 13 Swina la tshifhinga ndi mudifho na hana,
- 14 Vhunga zwenezwo zwi tshi thivha bu do lau.
- 15 Rothe ri swika na mushumo u thoma zwi ri vhana.
- 16 Tshikundisi ndi u sa tokonya muhumbulo wau.
- 17 Muthu shangoni ha ngo dela mudifho,
- 18 Vhunga na Khotsi a songo mu sikela wone.
- 19 Tshawe o dela u sia yawe ndivho,
- 20 Nga he Mune wawe a tama nga hone.

Sengulusani kushumiselwe kwa zwifanyiso zwa muhumbulo ni tshi sumbedza uri zwi tutuwedza hani thalutshedzo ya tshirendo itshi.

[10]

KANA

MBUDZISO 6 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

TSHIFHINGA TSHO TAMBISEAHO – TR Ratshitanga

- 1 Tshifhinga tsho tambiseaho tshi nga tsimu ya shubi
- 2 Yo ladzwaho nga mune wayo.
- 3 Tshi nga notshi yo hwalaho tshinda, i re nalani dza buvhi,
- 4 Ine u divhofholola afho a vha maanda ayo.
- 5 A zwo ngo fhambana na musadzi wa lunako,
- 6 O dodzaho tshifhatuwo tshawe midziru.
- 7 Zwa di nga lurere lwavhu di nga tshifhinga tsha tshifhango,
- 8 Kana mutali a khodaho matsilu.
- 9 Zwi kha di vha lula lwenzhe lwo fungwaho,
- 10 Lwe mune walwo a tiba nga tshirundu.
- 11 Vha loshaho izwi ndi vha vho fhurwaho,
- 12 Ngeno mbiluni dzavho vha tshi diita zwifhungu.
- 13 Swina la tshifhinga ndi mudifho na hana,
- 14 Vhunga zwenezwo zwi tshi thivha budo lau.
- 15 Rothe ri swika na mushumo u thoma zwi la ri vhana.
- 16 Tshikundisi ndi u sa tokonya muhumbulo wau.
- 17 Muthu shangoni ha ngo dela mudifho,
- 18 Vhunga na Khotsi a songo mu sikela wone.
- 19 Tshawe o dela u sia yawe ndivho,
- 20 Nga he Mune wawe a tama nga hone.

- 6.1 Topolani vese/mutaladzi une wa amba uri zwithu zwi lwaho na tshifhinga ndi u funesa midifho ya shango na u sa aluwa. (1)
- 6.2 Bulani tshithu TSHITHIHI tshine murendi a tshi vhambedza na u tambisea ha tshifhinga. (1)
- 6.3 Ni guda mini nga tshirendo itshi? (2)
- 6.4 Ipfi 'shubi' kha mutaladzi/vese 1 li bveledza muhumbulo ufho? (2)
- 6.5 Vhudipfi ha murendi ndi vhufhio tshirendoni itshi? (2)
- 6.6 Ndi figura-de ya muambo yo shumiswaho kha mutaladzi/vese 3, nahone murendi o i shumisela u bveledza muhumbulo ufho? (2)

[10]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

KHETHEKANYO YA B: NGANEA

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha khethekanyo iyi.

MBUDZISO 7 (Mbudziso ndapfu)***TSHI DO LILWA – NE PHASWANA***

Sengulusani ni tshi sumbedza ndila ye muniwali a bveledza ngayo **khudano** nganeani
iyi. [25]

KANA**MBUDZISO 8 (Mbudziso pfufhi)*****TSHI DO LILWA – NE PHASWANA***

Vhalani tshipida tsha mafhungo tshi bvaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula
mbudziso dzi no tshi tevhela.

Vho-Emeli vho zwi vhona zwauri a si miloro ndi ngoho yo fhelelaho; 1
Dzhalagoma ndi niwana wa Mudzimu; o rembuluwa; nahone u khou ya 2
u nea vhubanzi matshelo kerekeni. Zwiphiri zwi khou ya u bvela 3
khagala. Ndi ngoho, tshi do lilwa!! Dzhalagoma u do ambulula a sa tati 4
na u ofha tshithu; saizwi Murena a tshi do ima nae khakhathini na u 5
mu pilela kha zwothe zwi daho. 6

He vathannga havha vha dzhena ngaho, a hu na ane a nga hu talusa. 7
Fhedzi saizwi mulindi wavho wo no dala nga madi, vha do bva vha tshi 8
ima bogisini vho lavhelesana na madzhisitirata na ene mutshutshisi 9
ngeno a re Dzhalagoma a tshi do vha o no vha thanzi ya muvhuso. 10

- 8.1 Ndi tshiwo-de tsho itaho uri hu vhe na aya mafhungo ane a khou ambiwa afha? (2)
- 8.2 Vathannga vhanvha vha khou ambiwa afha mafhungoni aya ndi vhafhio nahone vha wela kha lushaka-de lwa vhaanewa? (2)
- 8.3 Ndi zwifhio zwine na guda nga vhubshilo ha Dzhalagoma? (2)
- 8.4 Mafhungo aya e na vhalo one a vhubba tshipida tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 8.5 Zwiphiri zwine Dzhalagoma a pfi u do bululula ndi zwifhio, nahone zwo tutuwedza hani khudano ya buguni iyi? (3)

- 8.6 Hone tshipida itshi tshe na vhalala tshi ni sumbedza bugu yo nwalwa nga muanetsheli muthu wa vhungana? Tikedzani phindulo yanu. (3)
- 8.7 Fhindulani mbudziso dzi tevhelaho nga *Ee kana Hai*, ni dovhe ni tikedze phindulo yanu:
- 8.7.1 Mafhungo a bugu iyi a khou bvelela Venda la mulovha. (2)
- 8.7.2 U rembuluwa ha Dzhalagoma kerekeni ho bvisela khagala luniwe lushaka lwa lishandafhungo. (2)
- 8.8 Mitaladzi 6 – 9 i ri sumbedza uri magevhenga aya zwo vha zwi tshi konda uri vha farwe. Tikedzani vhungoho ha fhungo ili nga zwi bvaho buguni. (2)
- 8.9 Ndi siangane-de yo itaho uri Vho-Emeli vha tshile nga ndila ye vha tshila ngayo? Sedzulusani. (3)
- 8.10 Bviselani khagala vhudipfi hanu nga ha mafhungo e na vhalala. (2)
- [25]

KANA

MBUDZISO 9 (Mbudziso ndapfu)

BULAYO LO TALIFHAHO – AW Magau

Sengulusani ni tshi sumbedza ndila ye munwali a bveledza ngayo **khudano** nganeani iyi. [25]

KANA

MBUDZISO 10 (Mbudziso pfufhi)

BULAYO LO TALIFHAHO – AW Magau

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

Vhukati ha vhusiku nga Mugivhela wa vhege yeneyo Vho-Mukhotho vha gonya thavhani Mphegane u yo suma tshipfumelo. Vho-Mphaga itsho tshipfumelo vha tshi tenda tshiloi. Vha dadzisa ngauri tshipfumelo tsho ita zwone tsha vha kholomo. Dziwiwe dzadzo vha ri vha do dzi thavha duvha hu na vhaeni nga Gudufuraidei. 'Mafhungo manzhi ndi do amba na vhoiwi nga murahu ha Gudufuraidei.' Ndi Vho-Mphaga honoho vhusiku vhe na Vho-Mukhotho ngomu thondwanani ine vha di dzula hone na vhaeni vhahulwane. Vha tshi isa phanda vha ri, 'U shavhisa mato a vathu vhoiwi imani ri do amba nga murahu ha Gudufuraidei magari o no balangana. Tenda ni sa vhe na mulomoni. Ndi uri nga hetshi tshifhinga hu do vha hu na vhaeni vha bvaho kule. Zwino vhuraru hanu ndi ni humbela u thusa nga u phalala vhueni siani la zwiliwa nga Mugivhela u tevhelaho Gudufuraidei.'

'Nda u ya nduna muhali, izwo ri do ita hafhu iteli u wone mushumo washu.' Ho no vha vhukati ha vhusiku vhuhulu vho no di amba mafhungo manzhi afho thondwanani, Vho-Mukhotho vha luvha vha tuwa.

- 10.1 Ndi tshiwo-de tsho itaho uri hu vhe na aya mafhungo ane a khou ambiwa afha? (2)
- 10.2 Musi vhamusanda vha tshi amba na Vho-Mukhotho vha ri 'vhoinwi', vho vha vha tshi khou vha badekanya na vhoneyi? Vhathu vhenevha vha wela kha lushaka lufhio lwa vhaanewa? (2)
- 10.3 Ndi zwifhio zwine na guda nga vhutshilo ha Vho-Mukhotho? (2)
- 10.4 Mafhungo aya a wela kha tshipida tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo ya u. (2)
- 10.5 Mafhungo ane Vho-Mukhotho vha khou pfumelwa khao o tutuwedza hani khudano buguni iyi? (3)
- 10.6 Mafhungo e na vhala a a ri thusa u vhona uri bugu yo riwalwa nga muanetsheli muthu wa vhungana? Inwi mu buleni ni dovhe ni tikedze phindulo ya u. (3)
- 10.7 Fhindulani mbudziso dzi tevhelaho nga *Ee* kana *Hai*, ni dovhe ni tikedze phindulo ya u.
- 10.7.1 Mafhungo a bugu iyi a khou bvelela Venda la mulovha. (2)
- 10.7.2 Fhungo ili la Vho-Mphaga ho vha na lishandafhungo khalo: 'U shavhisa mato a vhathu vhoinwi imani ri do amba nga murahu ha Gudufuraidei magaraba o no balangana.' (2)
- 10.8 Ndi ngani muvuli a tshi ri Vho-Mphaga 'tshipfumelo vho tshi tenda tshiloi'? (2)
- 10.9 Ndi siangane-de yo itaho uri tshikwekwe tsha Vho-Mukhotho na thama dzavho tshi shume kha Vho-Lugisani? Talutshedzani. (3)
- 10.10 Bviselani khagala vhudipfi hanu nga ha mafhungo e na vhala. (2)

[25]

KANA

MBUDZISO 11 (Mbudziso ndapfu)**MAFELADAMBWA – NE Sigogo**

Sengulusani ni tshi sumbedza ndila ye munwali a bveledza ngayo **khudano** nganeani iyi.

[25]

KANA**MBUDZISO 12** (Mbudziso pfufhi)**MAFELADAMBWA – NE Sigogo**

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

'Uyu muthannga vha a mu divha naa?'	1
'Ee, ndi a mu divha, ndi Mawela.'	2
'Vha mu divhela ngafhi?'	3
'Ndi a mu divha ngauri ndi riwana wanga.'	4
'Hoo! Arali e riwana wavho, vho vha vha sa zwi divhi kana vha sa zwi vhoni uri haho nduni vhone vho edela?'	5
'Mune wanga,' Vho-Ramasunzi vha ita vha tshi fhelelwa na nga mare musu vha tshi amba.	6
'Nne ndo ri ndi tshi edela nda pfa mme awe a tshi ri o onesa uri u khou ya u dzedza ha khonani yawe. Ndi divha zwenezwo.'	7
'Ndi zwone, itshi tshi re afha ndi mini?'	8
'Ndi tshigubu tshi re na zwickadzwu zwa pitirolo nga ngomu hatsho.'	9
'Mathina mukalaha vha kha di kona u vhona zwavhudi. Zwino afha tshandani tshawe o fara mini?'	10
'Mune wanga, ndi mentshisi.'	11
'Ndi zwavhudi mukalaha, kha ri tshimbile na ila ndu.' Musi vho no fhedza, vho mbo di dzhenisa ula muswuhana venini vha tuwa nae. Vha re Vho-Lialama na vhone Vho-Ramasunzi vho pfi vha tevhelaho nga la matshelo nga matsheloni.	12
	13
	14
	15
	16
	17
	18

- 12.1 Ndi tshiwo-de tshe tsha rumeledza avha vathu u swika kha mufhindulano uyu? (2)
- 12.2 'Mukalaha' vha no khou ambiwa afha ndi vhoneyi nahone vha wela kha lushaka-de lwa vhaanewa? (2)
- 12.3 Ndi zwifhio zwine na guda nga vhutshilo ha Mawela? (2)
- 12.4 Mafhungo aya e na vhalahone a vhumba tshipida tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yanu. (2)

- 12.5 Kutshilele kwa Mawela kwo tūtuwedza hani khudano buguni iyi? (3)
- 12.6 Mitaladzi 16 – 18 i a ri thusa u vhona uri bugu yo nwalwa nga muanetsheli muthu wa chungana. Inwi mu buleni ni dovhe ni tikedze phindulo yaṅu. (3)
- 12.7 Fhindulani mbudziso dzi tevhelaho nga *Ee* kana *Hai*, ni dovhe ni tikedze phindulo yaṅu:
- 12.7.1 Mafhungo a bugu iyi a khou bvelela Venda la mulovha. (2)
- 12.7.2 Ho vha na lishandafhungo li kwamaho vhutshilo ha Mawela na zwe a vha a tshi tolou laiwa nga mme awe. (2)
- 12.8 Vho-Ramasunzi vho do tshuwiswa vhukuma nga vhuṅanzi ho newaho nga Mawela mapholisani. Sumbedzani chungoho ha fhungo ili nga zwi bvaho buguni. (2)
- 12.9 Ndi siangane-de yo itaho uri Mawela a tshile nga ndila ye a tshila ngayo? Sedzulusani. (3)
- 12.10 Bviselani khagala vhudipfi haṅu nga ha mafhungo e na vhalala na nga zwo iteaho nga murahu. (2)

[25]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 25

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha khethekanyo iyi.

MBUDZISO 13 (Mbudziso ndapfu)

HA U TSA NDI HA U GONYA – LL Mafenya na NA Milubi

RALUTANDA – NA Milubi

Sengulusani kubveledzelwe kwa dirama iyi no disendeka kha:

- U wana n'wongo/muhumbulo muhulwane
- Tshivhumbeo
- Kudzudzanyele kwa tshiteidzhi.

[25]

KANA**MBUDZISO 14** (Mbudziso pfufhi)

HA U TSA NDI HA U GONYA – LL Mafenya na NA Milubi

NA ZWONE ZWI A DINA – LL Mafenya

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

Marubini: U sa divha Musandiwa wanga, nda thusea hu hone ndo ya kha zwihulu. Ndi hune nda do vhona vhana vha tshi bebiwa divha liniwe na liniwe nda do zwi kona. Ngoho ndo dina tshigwevho tsha vhutshilo hanga hothe. Houla niwana we nda vhulaha ndi do mu humbula. Khavhe ndi iswe zwanga vhutea-mita, ndo vha ndi tshi do thusa nga maanda vhasidzana havha vhane nda khou vhona vha tshi khou nula thumbu sa khovhe. Zwi a dina hezwi zwithu, u zwi lifha vhutshilo hau hothe. Zwino a si zwenezwi, ndi hune Musumbuluwo nne nda do ri ndi tshi amba nda ri mini? Are di ndi do vhona li tshi swika, tshe ndi sokou vha ndi tshi khou shuma. (*A bva*).

- 14.1 Muambi wa mafhungo aya u khou amba e ngafhi? (1)
- 14.2 Ndi mini tsho itisaho uri muambi a pfe a si tsha difhelwa? Talutshedzani. (2)
- 14.3 Ndi zwifhio zwine na zwi vhenga kha vhutshilo ha Murubini? (2)
- 14.4 Tshivhangi tsha khudano kha litambwa ili iyi ndi tshifhio? (2)
- 14.5 Muniwali o kona u ri sia muyani kha litambwa ili. Tikedzani phindulo yanu. (2)

- 14.6 Ndi zwifhio zwe na guda nga litambwa ili? (2)
- 14.7 Kuambele ukwu kwa Marubini ku mu bvisela khagala sa muthu-de? (2)
- 14.8 Muñwali o zwi kona u gumafhi u shumisa luambo kha mafhungo e na vhala? (3)
- 14.9 Tshikolo tshi a thusa kha u ñea vhagudi ngeletshedzo dza vhutshilo, vhañwe vha ñi tou nanga u sa pfa. Tikedzani. (2)
- 14.10 Kuvhonele kwa muñwali siani la vhasidzana vha bvisaho dzithumbu inwi ni vhona ku kwone na? Tikedzani phindulo yañu. (3)
- 14.11 Arali ho vha hu inwi Marubini ni tshi khou haniwa nga mutñannga we a ni tshinya no vha ni tshi ño ita mini? (2)
- 14.12 Ni a pfela vhuñungu Marubini kha zwe a ñangana nazwo? Tikedzani phindulo yañu. (2)

[25]

KANA

MBUDZISO 15 (Mbudziso ndapfu)

MILOMO YA NUKALA – MP Nefefe

Sengulasni kubveledzelwe kwa ñirama iyi no ñisendeka kha:

- U wana ñwongo/muhumbulo muhulwane
- Tshivhumbeo
- Kudzudzanyele kwa tshiteidzhi.

[25]

KANA

MBUDZISO 16 (Mbudziso pfufhi)

MILOMO YA NUKALA – MP Nefefe

Vhalani tshipiða tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni ño kona u fhindula mbudziso dzo ñisendekaho khatsho.

Vho-Bukuta:	(Vha tshi sala vha tshi amba vhe vhothe) U ya penga hoyu musadzi. Hoyu mutukana ndi fanela u dzula ndi tshi khou mu kadzinga. Ha faneli u wana tshifhinga tsha u ñiphina, vhunga a tshi nga wana tshifhinga tsha u vha tsini na Ntshengedzeni. Zwa ralo tshipihiri tshanga tshi nga vho ño bvela khagala. O tea u mbona sa ndau mutukana. A re Ntshengedzeni itali o no ñi tou vha lufarathonga lwanga. Litshani ndi ñiphine nga maanda anga. Khokhonya itali i tshi la maanda ayo.
-------------	---

- 16.1 Musadzi ane a khou pfi u a penga nga muambi ndi nnyi? (1)
- 16.2 Ndi mini zwo itisaho uri muambi a ambe nga ndila iyi ye a amba ngayo? (2)
- 16.3 No sedza tshipida itshi tshe na vhala na mafhungo a dirama yothe ni vhona ndivho ya dirama iyi i ifhio? (2)
- 16.4 Tshivhangi tsha khudano diramani iyi ndi mini? (2)
- 16.5 Mafhungo aya e na vhala a wela kha tshipida tshifhio tsha puloto? (2)
- 16.6 Kuambele ukwu kwa Vho-Bukuta ku vha bvisela khagala sa muthu-de? (2)
- 16.7 Ndi zwifhio zwine na sanda kha vhutshilo ha Vho-Bukuta. Dodombedzani. (3)
- 16.8 Muniwali o zwi kona u gumafhi u shumisa luambo kha mafhungo e na vhala? (2)
- 16.9 Tshikolo mathina tshi a thusa kha thasululo ya thaidzo dza vhagudi. Tikedzani fhungo ili nga zwi bvaho buguni iyi. (2)
- 16.10 Kuvhonele kwa muniwali siani la vhanna vha tambudzaho vhana lwa vhudzekani ni vhona ku kwone na? Tikedzani phindulo yanu. (3)
- 16.11 Arali ho vha hu inwi Ntshengedzeni ni tshi khou tambudzwa nga khotsi anu no vha ni tshi do ita mini? (2)
- 16.12 Ni a pfela vhutungu Vho-Bukuta kha zwe vha tangana nazwo mafheloni a iyi bugu? Tikedzani phindulo yanu. (2)

[25]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 25
MARAGAGUTE: 80